

Jacek Zakrzewski

Etyka zawodowa pracownika ochrony

Referat wygłoszony z okazji sympozjum naukowego

dedykowanego

prof. Mieczysławowi Gogaczowi 19.11.2011

Etyka i zainteresowanie sprawami których dotyczy towarzyszy ludziom od zarania dziejów. Tak jak nasi przodkowie, tak i my współcześni stoimy wobec tych samych pytań: jak żyć, jak postępować wobec innych, jak się realizować, by o naszym życiu, aktywności i pracy można było powiedzieć, że są dobre i sprawiedliwe. W czasach nowożytnych zaobserwować można pewien trend podziału pracy. Pojawienie się w związku z tym nowych zawodów i rodzajów zatrudnień legły u podstaw powstania nie istniejących wcześniej etyk zawodowych. Niestety można zaobserwować, że podczas tego procesu ignoruje się tradycje myśli etyki klasycznej i dochodzi do pewnego rodzaju pomieszania pojęć i błędnych rozumowań.¹

Pod koniec ubiegłego wieku zostały zapoczątkowane pewne zmiany ustrojowe, które okazały się brzemiennie w skutkach. Oprócz skutków pozytywnych obserwujemy również negatywne - między innymi powodujące wzrost zagrożenia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa obywateli.

Zaistniała potrzeba poszukiwania nowych rozwiązań prawnych związanych z problematyką bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa obywateli poza systemem instytucjonalnym. Jako rozwiązanie przyjęto model pewnej prywatyzacji zadań policji. Przekazała ona niejako część swoich dotychczasowych zadań podmiotom niepublicznym – sektorowi prywatnemu. Należą do nich obowiązki wynikające z zapewnienia ochrony w obiektach państwowych: portach lotniczych, jednostkach wojskowych, muzeach itp. jak

¹ M. Sułek, S. Świniarski, *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Warszawa 2001, s. 8

również użyteczności publicznej np. bankach czy centrach handlowych. Utrwalił się porządek prawny, na straży którego stoją z jednej strony instytucje powołane przez państwo: policja, sądy, prokuratury i wiele innych, a z drugiej prywatne firmy z branży ochrony osób i mienia, które uzyskały stosowną koncesję wydaną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

System taki sytuuje te podmioty jako element bezpieczeństwa państwa . Formacje tego typu w zakresie podstawowej ochrony obywateli, mienia państwowego i prywatnego spełniają takie same zadania, jak państwowe formacje mundurowe i są wyposażone w podobne instrumenty od siły fizycznej począwszy na broni palnej skończywszy. Szczególne podobieństwo występuje w stosunku do pionu prewencji policji.

Tym samym od 1990 r obserwujemy powstanie nowego zawodu- pracownika ochrony. Do chwili obecnej według różnych szacunków zawód ten wykonuje przeszło 200 tys osób.

Pomimo podobnego w pewnym wymiarze zakresu obowiązków zauważyć należy różnice w funkcjonowaniu formacji komercyjnych i państwowych. Zarówno żołnierze i funkcjonariusze wojska, policji, Straży Granicznej itp. jak i służb ochrony są powołani do tego, by chronić. Formacje państwowe opierają się na przysiędze w której mowa o służbie Ojczyźnie i staniu na straży konstytucji – jest to wyznacznik ich działań. Dla firm z branży ochrony wyznacznikiem jest osiągnięcie celu finansowego poprzez realizację usług ochrony osób i mienia. Na poziomie formacji widzimy więc różnicę zarysowaną w profilu działania.

Różnice te zacierają się jednak na poziomie szeregowych funkcjonariuszy, ich codziennych zadań i podejmowanych działań. Osoby poszkodowane, czy zagrożone bezprawiem wzywając pomocy oczekują przede wszystkim skutecznej i profesjonalnej interwencji, która może być przeprowadzona zarówno przez służby ochrony jak i przez policję. Członkowie obu tych formacji są jednakowo narażeni na stres, utratę zdrowia, a nawet życia podczas służby. Podobnie również czyhają na nich pułapki w postaci korupcji, możliwości nadużywania władzy, stosowania siły, którym mogą stawić czoła dzięki odpowiedniej postawie moralnej.

Praktyka wykazuje następujące zjawisko: od prywatnej ochrony wymaga się przede wszystkim skuteczności. Od państwowej policji – działań z zachowaniem wszelkich zasad – również etycznych.

W zawodzie pracownika ochrony pożądane jest występowanie większości cech charakterystycznych dla zawodów zaufania społecznego takich jak: praworządność, zachowanie tajemnicy służbowej i państwowej, wzajemne zaufanie. Cechy takie w połączeniu

z zasadami etycznymi stosowanymi na co dzień przez pracowników ochrony pozwolą na ubieganie się o status zawodu zaufania publicznego. Naturalnym jest, że służby państwowe posiadają swój etos i etykę zawodową więc i służbom ochrony, skoro działają w podobny sposób etyka taka wydaje się potrzebna.

Akty prawne, często niespójne, a nawet sprzeczne pozostawiają szeroki margines niedopowiedzeń, a w sferze tak delikatnej jak prawa i godność człowieka zachowania nieetyczne, niemoralne mogą wyrządzić dużą szkodę. Fakty te przemawiają za tym, aby wśród osób zajmujących się zawodowo komercyjną ochroną osób i mienia rozpocząć edukację etyczną. Rozpowszechnienie i przestrzeganie zasad etycznych zestawionych pod kątem funkcjonowania służb ochrony nie tylko spowoduje wzrost jakości świadczonych usług, ale również w znaczący sposób przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa obywateli i dóbr powierzonych ochronie.

Prawidłowość podejmowanych działań zależy w dużym stopniu od postawy moralnej, jaką prezentować będą pracownicy ochrony. Wagę tych zagadnień dostrzegają autorzy publikacji formacji pokrewnych, przede wszystkim policji, gdzie tematy te znajdują odzwierciedlenie w piśmiennictwie.² Szeroko obserwowane jest odniesienie do międzynarodowych aktów prawnych dotyczących wolności i praw człowieka, które są traktowane jako najważniejszy punkt odniesienia.³ Niestety jak już wspomniałem na wstępie występuje tam przemieszanie pojęć i odejście od nurtu etyki klasycznej, szczególnie do 1989 roku, gdzie podstawą dla takiej etyki była filozofia marksistowska.⁴ Po przemianie ustrojowej etykę zawodową policji opierano na filozofii Immanuela Kanta⁵ oraz Tadeusza Kotarbińskiego.⁶

Pojawiają się również nieśmiałe próby oderwania etyki formacji mundurowych od tych założeń wyrażone w stanowisku, że etyka jest w stanie uzasadnić normy etyczne odwołując się do założeń filozofii klasycznej, a nie tylko do wyniku badań socjologicznych.⁷

² Por: Czerniakiewicz J., *Etyka policji. Próba zestawienia głównych problemów*. [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997;

Dominowska A., *Etyka niezależna* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

Legowicz E., *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji* [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

³ *Prawa człowieka a Policja. Wybór dokumentów Rady Europy*, Legionowo 1992.

⁴ A. Gdula, *Zasady etyki i obyczajów funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej PRL*, Warszawa 1985

⁵ M. Stefański, *Etyka zawodowa policjanta*, Słupsk 1996.

⁶ A. Dominowska, *Etyka niezależna* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji*, pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

⁷ Por. Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999, s. 18-19.

W taki właśnie sposób etykę zawodową określa Mieczysław Gogacz: „etyka zawodowa rozważana jako fakt to zespół usprawnień moralnych człowieka, potrzebnych do wykonania danej pracy.”⁸ Kształtowanie tych usprawnień zależy od przyjętej koncepcji pracy (Mieczysław Gogacz wskazuje na trzy: marksistowską, strukturalistyczną i chrześcijańską) i wobec tego etyka zawodowa będzie się zmieniać, gdyż jest uzależniona od tych koncepcji. Mieczysław Gogacz postuluje, aby spośród różnych etyk opartych o powyższe koncepcje wybrać taką, aby „ujmowana od strony jej koncepcji jawiła się jako odpowiedzialność za wyniki pracy, podjętej w warunkach dobrego przygotowania czyli posiadania zarówno sprawności moralnych jak i intelektualnych, a więc w warunkach proporcjonalnej doskonałości człowieka.

Etyka według tej koncepcji jest teorią wyboru takich działań, którymi chroni się osoby. Pierwszą i główną zasadą wyboru jest mądrość. To ona skłania wolę do wyboru takich działań, które powodują trwanie relacji miłości, wiary i nadziei. Chronienie osób to tworzenie tych relacji. Drugą zasadą postępowania jest kontemplacja. Jej zadanie to łączenie prawdy z dobrem i dostarczanie informacji, że między osobami nawiązane są relacje miłości, wiary i nadziei. Trzecia zasada postępowania to sumienie. Pobudza nas ono do posługiwania się zarówno kontemplacją jak i mądrością. Te trzy zasady są fundamentem etyki chronienia osób⁹.

Pracownik ochrony w czasie podejmowania decyzji mających wpływ na jego postępowanie nie jest zawieszony w próżni. Na owych decyzjach znacząco waży zasady etyczne, które go ukształtowały. Nie są one sztywnymi przepisami czy normami w sensie prawnym. Są moralnymi wskazówkami, które mają na celu jak najlepsze wypełnienie obowiązków wynikających z faktu bycia funkcjonariuszem publicznym, w tym przypadku pracownikiem ochrony. Oto kilka najważniejszych:

- a) Zasada poszanowania godności człowieka
- b) Zasada poszanowania życia i zdrowia człowieka
- c) Zasada znajomości i poszanowania prawa
- d) Zasada uczciwości
- e) Zasada rzetelności i profesjonalizmu
- f) Zasada lojalności

⁸ M. Gogacz, *Ku etyce chronienia osób. Wokół podstaw etyki*, Warszawa 1991, s. 128.

⁹ Por. M. Gogacz., *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*, Warszawa 1995.

Oprócz ogólnych zasad i cech charakteru z nich wynikających warto wspomnieć w tym rozdziale o innych cechach osobowości i charakteru, które są potrzebne w zawodach związanych z ochroną mienia. Są to:

- a) Chęć świadczenia pomocy wszystkim potrzebującym
- b) Dyskrecja
- c) Ofiarność i męstwo
- d) Szacunek do symboli narodowych i kulturowych
- e) Szczerłość i prawdomówność
- f) Bezstronność i obiektywizm
- g) Świadomość swojej wartości.

Niejasne, niespójne prawo nie sprzyja ułatwieniu podejmowania decyzji w sytuacjach konfliktowych. Szczegółowe instrukcje rygorystycznie traktują każde odejście od zasady bezpieczeństwa dóbr powierzonych ochronie, niejako nie dostrzegając, że w sytuacji konieczności niesienia pomocy potrzebującym wartość życia czy zdrowia ludzkiego musi być traktowana nadrzędnie w stosunku do nich. Nie można zachować wrażliwości na krzywdę innych pomijając aspekt etyczny swoich działań.

Bywały już w historii przykłady żołnierzy, strażników czy funkcjonariuszy ślepo nauczonych słuchać rozkazów i regulaminów. Dość wygodną jest postawa przyjmująca, że w każdej sytuacji znaleźć można istniejący przepis, którego zastosowanie pozwoli wybrać najbardziej odpowiednie postępowanie. Doświadczenia ostatnich lat wskazują, że zastąpienie osądu moralnego literą prawa doprowadzić może nawet do praktyk zbrodniczych. Rządzący nazbyt często ulegali pokusie by utożsamić, a w efekcie zastąpić etykę paragrafami. Jeśli prawa stanowione nie wypływały z prawa naturalnego były rozbieżne z zasadami moralności. W sytuacji takiej brak wytycznych ze strony etyki zawodowej powoduje swoiste odwrócenie biegunów i funkcjonariusz zamiast roli służebnej w stosunku do społeczeństwa pełni rolę nadzorca aparatu restrykcji. Jest to bardzo groźna sytuacja, której jedną z bezpośrednich przyczyn jest brak etycznych zasad postępowania, które zastąpiono prawodawstwem.

Można stwierdzić z dużym prawdopodobieństwem, że uświadomienie faktu istnienia prawa naturalnego oraz jego nadrzędności w stosunku do praw stanowionych u np. funkcjonariuszy MO strzelających do demonstrantów na pewno spowodowałyby u nich namysł nad celowością takiego ostrzału. Zabrakło w tamtym okresie wiedzy na temat moralności, etyki, powinności i odpowiedzialności za własne czyny.

Takie przykłady ilustrują, jak ważne jest oparcie etyki zawodowej na odpowiedniej podstawie etyki ogólnej. Mając na uwadze charakter pracy w branży ochrony, jej specyfikę i odniesienie wszystkich zadań do ludzi wydaje się, że najbardziej odpowiednią postawą dla etyki zawodowej pracownika ochrony będzie etyka chronienia osób, która gwarantuje nakierowanie działań właśnie na dobro osób.

Źródło: Praca magisterska pt. „Etyka zawodowa pracownika ochrony – stan badań” napisana pod kierunkiem prof. Artura Andrzejuka, na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie